

2. ABSTRAKCYJONIZM

Porządek i emocje w świecie kształtów i barw

Wszyscy awangardiści szukali nowych pomysłów. Nie chcieli powielać prac wcześniejszych twórców, byli zniechęceni tym, że sztuka od kilkuset lat właściwie się nie zmieniła. Artyści awangardy najpierw porzucili dawną tematykę. Potem próbowali używać farb i pędzli w inny sposób. Testowali także nowe połączenia kolorystyczne. W pewnym momencie doszli jednak do wniosku, że te możliwości zostały już wyczerpane. Usunęli więc z prac wszelkie postaci, przedmioty, tematy, pozostawiając tylko kształty i barwy. Tak narodziła się sztuka abstrakcyjna. Co wynikało z działań artystów, którzy pragnęli odkryć wszystkie układy plam koloru i w nieskrępowany sposób wyrażać własne emocje? Poznaj losy abstrakcji w XX stuleciu.

NA POCZĄTEK

Jak reagujesz na dzieła, co do których nie masz pewności, jakie zagadnienie prezentują? Czy wolisz, gdy temat jest bezpośrednio ukazany, czy bardziej cenisz zagadki? Dlaczego? Czy ciekawsze w Twojej ocenie są prace przekazujące jakąś historię, czy takie, dla których to Ty tworzysz opowieść?

CZYM JEST ABSTRAKCJA?

Słowo *abstrakcja* pochodzi od łacińskiego *abstractio*, czyli 'oderwany'. Dosłowne tłumaczenie najlepiej oddaje istotę tej sztuki, odłączonej od rzeczywistości – od codziennych przedmiotów, budowli, pejzaży, a także od całego wielowiekowego bagażu literatury, historii, religii i mitologii. Z tego powodu o abstrakcjonizmie mówi się też jak o **sztuce bezprzedmiotowej, niefiguralnej** – takiej, która nie ukazuje realnych postaci i obiektów, lecz kształty mające źródło w wyobraźni i emocjach artystów. Twórcy abstrakcji rezygnują z treści, pojmowanej m.in. jako klasyczne tematy malarskie, i posługują się wyłącznie pozbawioną znaczeń czystą formą oraz elementami języka wizualnego (kolor i kształt, plama, linia). Korzystają zatem ze środków tradycyjnej sztuki, ale w inny sposób – nie traktują ich jako narzędzia do ukazania rzeczywistości, lecz jako cel sam w sobie. Plama barwna jest po prostu plamą, a nie np. górskim szczytem. Obraz albo rzeźba stają się autonomicznym światem, całością zbudowaną z linii, form i barw, które do niczego się nie odnoszą. W sztuce abstrakcyjnej zarysowały się dwa podstawowe nurty. Pierwszym z nich jest **abstrakcja geometryczna**, sięgająca po formy geometryczne, drugim – **abstrakcja organiczna**, w której są stosowane nieregularne, miękkie kształty, czasem podobne do żywych istot.

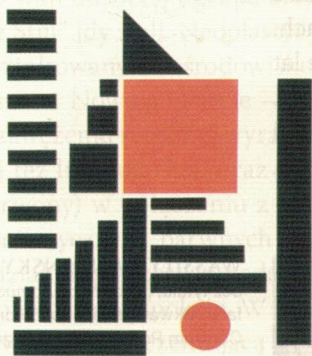
O TYM SIĘ DOWIESZ:

- Czy dzieło musi opowiadać jakąś historię?
- Czy abstrakcję da się zrozumieć?
- Co oznacza czarny kwadrat?
- Dlaczego artyści rozlewają farby?
- Czy rzeźba może się poruszać?
- Ile jest rodzajów abstrakcji?

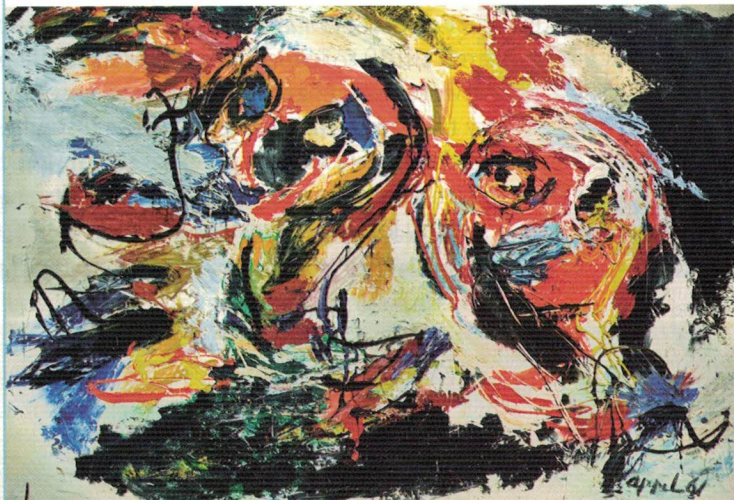
► O hierarchii tematów w sztuce czytaj na s. 102.

ABSTRAKcja

GEOMETRYCZNA

HENRYK BERLEWI, *Mechano-Faktura*

ORGANICZNA

KAREL APPEL, *Zaniepokojeni ludzie*

JAK NARODZIŁA SIĘ ABSTRAKcja I CO NA TO WIDZOWIE

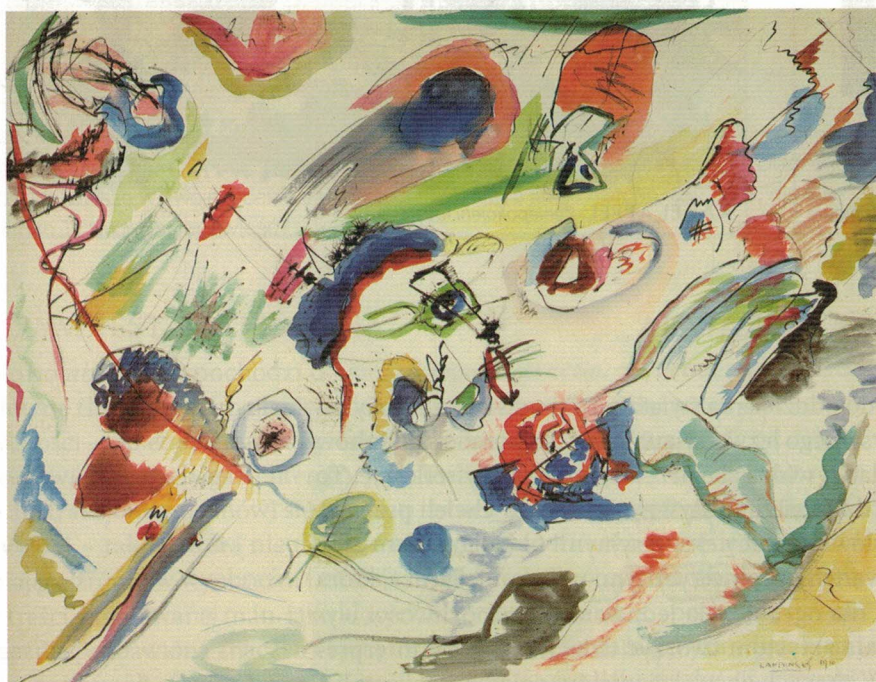
Artyści abstrakcyjni dążyli do oddzielenia świata sztuki od świata rzeczywistego, do stworzenia uniwersalnego języka wizualnego. Za pomocą kształtów i kolorów próbowali wywołać u widza skojarzenia, emocje czy refleksje. To one właśnie stanowią treść dzieł niefiguratywnych. Twórcy chcieli przemawiać bezpośrednio do zmysłów odbiorcy ekspresyjnymi układami plam albo do jego rozumu uporządkowanymi geometrycznymi układami. Sztuka, która odrzuciła temat i narrację, nie ograniczyła jednak swoich możliwości wyrazu – przeciwnie: pozwalała artystom tworzyć dzieła dające się interpretować w dowolny sposób. W pracach abstrakcjonistów pojedyncze kształty, linie i plamy barwne często wydają się chaotycznie, bezładnie porozrzucane na powierzchni dzieła. Po uważnej analizie widać jednak zamysł kompozycyjny autora. I tym właśnie – celowością oraz świadomością artysty – abstrakcja różni się od twórczości dzieci, z którą bywa porównywana.

Sztuka niefiguratywna postawiła widza w nowej sytuacji. Odbiorcom trudno jest się odzwyczaić od poszukiwania w dziele tematu czy składników otaczającej ich rzeczywistości. W abstrakcyjnych dziełach nie ma jednak żadnych elementów o ustalonym znaczeniu. Prace stanowią tylko pretekst do wywołania skojarzeń, a każdy może je inaczej rozumieć. To stwarza nowe możliwości odbioru, w którym liczą się nie tyle wiedza i znajomość dziejów sztuki, ile własne odczucia. W ten sposób został osiągnięty ideał sztuki uniwersalnej, dostępnej każdemu. Dzieło abstrakcyjne jest bowiem – w zależności od nurtu – albo czystą geometryczną formą, albo czystym ładunkiem emocji w rozlanych farbach, przemawiającym ponad kulturami i wyznaniem.

DLACZEGO PRZEŁOM?

Elementy abstrakcyjne istnieją na obrzeżach sztuki od zawsze, np. w formie ornamentów. Poza tym nie byłoby abstrakcji bez stopniowego zrywania z akademizmem i gatunkami w malarstwie od czasów impresjonistów oraz bez osiągnięć kubistów i ekspresjonistów. Jednak w pełni świadomie i celowo dzieła nieprzedstawiające zaczął tworzyć Wassily Kandinsky, autor pierwszej abstrakcyjnej akwareli z 1910 r. Tendencja ta szybko zyskała popularność i została przejęta przez twórców oraz grupy artystyczne w wielu państwach. Artyści po raz pierwszy tak radykalnie i zdecydowanie odrzucili tysiące lat tradycji naśladowania, odwzorowywania i przekształcania rzeczywistości. Zburzyli tym samym jeden z fundamentów sztuki – **mimetyzm**. Odwrócili się od rzeczywistego świata, który po prostu nie istniał w ich twórczości. Z tego powodu nadejście abstrakcji w sztuce określa się mianem przełomu.

► O akademizmie czytaj na s. 102; o impresjonizmie – na s. 104.

WASSILY KANDINSKY, bez tytułu, (studium do *Kompozycji VII*), farby akwarelowe, 49 x 65 cm, Centrum Pompidou w Paryżu, 1913 r.

Tę akwarelę uznaje się za pierwsze dzieło abstrakcyjne, przy czym należy pamiętać o umowności tego stwierdzenia. Nawet Kandinsky nie zaprzestał tworzenia prac przedstawiających w roku powstania tego obrazu, wcześniej inspirował się przecież secesją, neoimpresjonizmem, a nawet folklorem: malowidłami na szkle i ikonami. Jednak odtąd w twórczości Kandinskiego zaczęły dominować swobodne, tworzone szybkimi, lekkimi pociągnięciami pędzla układy plam barwnych i linii.

WASSILY KANDINSKY

Rosyjski malarz, grafik i teoretyk sztuki, tworzył głównie w Niemczech i we Francji. W 1886 r., zainspirowany wystawą impresjonistów, wyjechał do Monachium, aby studiować na Akademii Sztuk Pięknych. Początkowo malował fowistyczne pejzaże. W latach 1911–1914 współtworzył grupę *Der Blaue Reiter* (Błękitny Jeździec), publikował teksty teoretyczne i organizował głośne wystawy. Malarz interesował się synestezją zmysłów, dzięki której słyszany dźwięk wywołuje wyobrażenie barwy i na odwrót – plamy barwne kojarzą się z dźwiękami. Tytuły dzieł Kandinskiego podkreślają związek środków plastycznych z muzyką, np. *Improwizacja 11*, *Impresja III (Koncert)*, *Punkty*, *Kompozycja 8*. Po I wojnie światowej artysta nauczał w szkole Bauhaus w Weimarze w Niemczech, a kiedy nazistowskie władze w 1933 r. zamknęły placówkę, malarz wyjechał do Francji.

Wassily Kandinsky żył w latach 1866–1944.

Witam moi drodzy. Dziś zajmiemy się nowym zagadnieniem, a mianowicie

Temat: Rozwój sztuki po awangardzie. Abstrakcjonizm.

Proszę zapoznać się z nurtem omówionym w podręczniku.

Proszę wykonać pracę abstrakcyjną w konwencji geometrycznej lub organicznej do wyboru.

Praca ma być kolorowa, technika: kredka ołówkowa lub flamastry.
Zdjęcie pracy ma być oczywiście **kolorowe** i przesłane na adres

aleksandra.kaluzna@interia.pl

Gdybyście mieli pytania na temat wykonania zadania można wykorzystać również komunikator skype. Jestem dostępna na skype pod adresem

aleksandra.kaluzna@poczta.onet.pl

W pierwszej wiadomości proszę podać imię i nazwisko oraz klasę.

Pozdrawiam

Aleksandra Kałużna